

OPĆINSKO USTROJSTVO I PRILIKE NA HVARU OD 1807. DO 1818. GODINE

Niko Duboković Nadalini

U »Prilozima povijesti otoka Hvara I« (Publikacija historijskog arhiva Hvar, br. 9), objavili smo člančić pod naslovom »Moderne administrativne općine na Hvaru«, gdje smo ukratko iznijeli kako je koncem 1811. došlo do osnivanja općina. Nabrojili smo prva općinska zastupstva Staroga Grada, Vrboske i Jelse, dok nismo one Sućurja i grada Hvara, jer nismo u tom času imali podataka.

Ovdje bi sada nadopunili prikaz podacima o Općini grada Hvara, na osnovu građe iz Historijskog arhiva u Hvaru. Početi ćemo od časa kada je generalni providur Vičenco Dandolo 1807. uveo svoje dalmatinsko općinsko uređenje, nakon što je bio dokinut stari statutarni sistem. Dandolo je tada vlastitim dekretima imenovao u dalmatinskim gradovima općinska zastupstva, ali kod toga nije dirao dotadanju teritorijalnu raspodjelu, koja je trajala do Napoleonovog dekreta o uređenju Ilirije 15. IV 1811. godine. Dandolo, prema tome, nije smanjio opseg komuna, a u mjestima van sjedišta komuna, gdje su u prošlosti postojali mletački prokurator, zamijenio je ove kapetanima ancijanima (capitani anziani) i podčiniio ih dijelom novim gradskim upravama u sjedištu starih komuna, a dijelom subdelegatima, koji su bili na čelu političke uprave u sjedištu istih tih ranijih komuna.

Po tom sistemu, na području Hvara i Visa, mjesto nekadašnjeg mletačkog konta i providura, pa kasnije austrijskog suca-upravnika (giudice dirigente 1797. i 1806.) bio je sada u Hvaru subdelegat za političku upravu, uz načelnika općine također nadležnog za Hvar i Vis za komunalne poslove, dok su capitani anziani u mjestima izvan grada bili po prilici ono što i stari prokurator u doba komune.

U Historijskom arhivu u Hvaru čuva se kodeks što nosi naslov »Decreti 1807 — 1818«, koji sadrže konstitutivne općinske akte o

kojima smo naprijed govorili i zapisnike općinskih sjednica, naravno pod raznolikim komunalnim uređenjima, koji su jedan drugome slijedili između 1807. i 1818. godine.

Dandolovo ustrojstvo prestaje koncem 1811, kad počinju funkcionirati nove male općinske jedinice, i kad grad Hvar nije više sijelo hvarsko-viške općine – teritorijalno sredovječne komune – nego samo one grada i užeg područja, ali ostaje još uvijek glavni grad distrikta, na čelu sa subdelegatom. Komunu je zamijenio distrikt, a njeno područje podijeljeno je na sedam općina (pet Hvar i dvije Vis – šesta općina na Hvaru, Bogomolje, nastala je 1880). Mi ćemo ovu knjigu analizirati, a analizu ćemo, ukoliko je moguće, popratiti marginalnim notama, koje izviru iz spisa godišta što ih ovaj članak obuhvaća.¹⁾

Knjiga formata 23×33 cm ima 192 ispisane stranice, a počinje sa dekretom generalnog providura br. 7046 od 10. XII 1807. i nizom drugih, kojima je imenovana uprava i općinski savjet (amministrazione e consiglio comunale). Pisano je sve vrlo čitko, a dekreti nose originalne autograme Dandola i sekretara De Rosa, što znači da je knjiga nošena u Zadar na potpis.

Tim aktima načelnikom imenovan je Vičenco pok. Jerolima Giaxa (Jakša), prisjednici (savii) su bili Alvis Bučić, Rinaldo Šimunčić, Alvis Corner, Filip Steinbach, a 12 vijećnika (consiglieri): Vičenco Gelineo Bervaldi, Piero Sibischini, Tomaso Corte, Markantun Raffaelli pok. Tomasa, Anastasio Barić, Ivan Desecce, Tomaso Kačić Dimitri, Josip Boglić, Jakov Angelini, Jakov Barbis, Frančesko Kasandrić, Luka Roić.

Po društvenoj pripadnosti imenovanih bilo je 11 plemića i 6 građana, ali su svi izjednačeni, jer napoleonska uprava nije priznavala stara preimućstva i titule, pa se i ne navode. Po teritorijalnoj pripadnosti bio je jedan Svirčanin (conte Šimunčić), dva Višana (Jakša i Sibischini), jedan Vrbovljanin (conte Kačić Dimitri), jedan Jelšanin (Angelini), a ostali Hvarani.

Nakon navedenih konstitutivnih akata slijede općinske odluke o imenovanju tajnika (Joakim Marin Jakša), pisara (Gregorio Bučić) i manipulativca (prvi je bio Jelšanin Salamunić).

Zapisnici sjednica, ne jako zanimljivog sadržaja, uvijek su pedantno napisani i potpisani od načelnika i prisjednika. Ubrzo načelnik odlazi, pa ga dugo zamjenjuje prvi prisjednik Bučić. Treba pretpostaviti da je otišao na Vis i teško se mogao vratiti uslijed prilika na moru.

Problemi kojima se Općina na početku svog postojanja u novoj formi bavi veoma su malog i uskog značaja, ali se vidi da je u ono vrijeme rata i okupacije velika briga bila smještaj oficira i vojnika. Čim su došli, Francuzi su u Hvaru morali postaviti garnizon, jer je Jadran bio ratno poprište, a pojedini krajevi pod drugim suverenitetom.

Isključeno je da bi mi ovdje analizirali podrobno sve zapisničke sjednice Općine, jer nam zato fali prostor, a to i ne bi bilo zanimljivo. Navest ćemo, radi sticanja dojma o prilikama, samo karakteristične stvari, kao i činjenice koje se odnose na financijsku stranu i osnovne probleme grada.

Tako se u sjednici od 15. II 1808. rješavalo pitanje opskrbe namirnicama. Praksa je bila, da se pučanstvo opskrbljuje s brodova, koji dolaze iz suprotne talijanske obale (običaj koji je trajao bar za neke artikle do pred zadnji svjetski rat). Ali naravno ta cirkulacija je u onim prilikama bila dovedena u pitanje,²⁾ pa mjera donesena od Općine je išla za tim da spriječi špekulaciju. Trgovcima je zabranjen nakup sa brodova bez općinske dozvole, koju su mogli dobiti tek nakon što se 3 dana prodavalo po određenim cijenama.

U pogledu budžeta troškovne rubrike bile su normirane obrascem, pa ih je valjalo slijediti. Uzmimo budžet 1808. godine. Tu vidimo da je plaća tajnika 2400 lira godišnje, pisara 1200, a manipulativa 600, dok su kancelarijski troškovi iznosili 100 lira svega.

Na istoj sjednici prisjednik Bučić iznosi, govoreći o rubrici »putovi«, da treba urediti općinski put na položaju Brižine, pa se usvaja, ali administrativne i tehničke poteškoće (stručnjaci su imali doći iz Splita) nisu dozvolile izvršenje ovog rada, kako se vidi kasnije. Zabilježiti ćemo da se radilo o eksproprijaciji malog komadića zemlje vlasnosti Boglić, Bratovštine sv. Sakramenta i one od Milosrda.

Pod rubrikom 7 (cimiterj) govorilo se o groblju. Nema detalja, ali mi vidimo da je problem smještaja već tada postojao. Zato opet prisjednik Bučić predlaže, da se unajmi (na livel) ili zamijeni vrt Lučić za uređenje novog groblja. Tumači da je ovaj vrt koncem XVI vijeka »neka gospođa Julija Lucić« (i ne pomišljajući na našeg pjesnika) ostavila Jezuitima, a ako ovih nema, dvojici popova, da joj mole boga. Biskupi su — kaže — odredili vrt za dvojicu učitelja klerika (gramatike i koralnog pjevanja). Predlaže da se zatraže od providura instrukcije, a međutim neka ostanu na snazi privremeni propisi za pokapanje doneseni zapisnički u uredu vice-delegata 25. I 1808, jer je poznata »nezgodnost starog groblja, i pomanjkanje prostora u crkvi ukinutih Augustinijanaca.«³⁾

Glede načina rasvjete zaključak je jednodušan, »da nije potrebna«.

Za liječnika 1808. Općina određuje 3000 lira godišnje (naravno bez prava na individualne honorare, — op. ND), i to jednoglasno, osim glasa dra Stefana Ostojića, koji je baš taj liječnik, i općinski vijećnik.

Iza toga slijede manje dispozicije, kao pitanje plaće bivšeg šefa topnika iz tvrđave, kurira starogradskog etc.

Zapisnik ove sjednice potpisuje i vice-delegat Arneri.

Dne 26. VI 1808. raspravlja se o općinskim troškovima.

Čita se najprije akt sub-delegata br. 1207 (prilično visok broj, koji ukazuje na aktivnost, pa ga za to navodimo!), kojim saopćava, da je podkralj E. Beauharnais oslobodio Općinu kontribucije za dalmatinskog rezidenta u Milanu.

Općinski troškovi se pak kreću ovako:

Izdaci su predviđeni na 19.357 lira, a prihodi na 24.188, gdje je najveća rubrika prihod od općinskih zemalja sa čitavog Hvara i Visa 16.700, kao i u doba komune. Sabirač ovog prihoda Viencno Botteri iz Staroga Grada kaže, da vina ima mnogo.

Vijeće se tuži na novi poreski sistem, po kojem je Hvar izgrubio taksu na ribu, koja bi bila znatna, jer se te 1808. godine mnogo tovalo, i tridesetinu, naime $3\frac{1}{2}\%$ na uvoz i izvoz (trošarinu).

U rubrici 3, koja govori o najmu kuća, terena i prostora, riječ je o općinskoj zgradi.

Općina posjeduje čvrstu kuću s vrtićem. U prizemlju su dva prostora, od kojih ključ jednog drži državni blagajnik i gdje se čuva stari blagajnički arhiv države i Općine i blagajnika, sa pregradom za državni i općinski novac. Drugi dio, vlažni sobičak, drži pod ključem Općina. Gore, na prvom katu, je općinski ured, a još više stanuje neki vojnik. Kuća je prije služila kao stan općinskim kancelarima.⁴⁾

Osim ovoga, Općina posjeduje pet magazina, uz bok arsenala i kazališta. Služili su za spremanje žita (fondaco). One što nose još danas brojeve V i VI se unajmljivalo nakon pada komunalne uprave (mletačke). Kada je došla vojska zauzela ih je sviđu, pa joj jedan služi za gradsku stražu (to je bio V ili VI, jer su te računali u najbolje), jedan kao tamnica, jedan za smještaj drva, a jedan za distribuciju mesa.⁵⁾ /o!

Općinski otoci Lukavci (Bacili) se više godina ne mogu unajmiti, kako je inače bio običaj, jer se noću krađe trava, a to čine Plazani i Korčulani.⁶⁾

Iza toga se govori o općinskoj zemlji. Sve što nije privatna svojina na Hvaru i Visu pripada Općini, koja od obrađivača ubire $\frac{1}{6}$, dok neki imaju privilegij davati $\frac{1}{9}$. Ubiranje općinskih prihoda se unajmljuje za 1 godinu, dok je prije bilo na 5 ili 6. Neplodno tlo je ostavljeno na korišćenje svima.

Glede površine — kaže se izričito — nije moguće utvrditi. Katastar je učinjen pred više vjekova, ali konfuzno,⁷⁾ a mnoge su površine uzurpirane. Za urediti ovo pitanje trebalo bi imati posebnih činovnika, konstatira Vijeće.

Nadalje se konstatira, da su obrađivački ugovori (contratti colonici) neispravno redigirani, osobito u pogledu mjere zemlje, određivanja granica, — a protivurječnosti nisu regulirane. Mnogo zemlje su koloni sami prodali, izmišljajući nazive mjesta.⁸⁾ Popis općinskih zemalja, koje daju prihod, drži državni blagajnik Viencno Botteri.

Na kraju se kaže, da je procjena na nekim terenima onemogućena, jer koloni tjeraju pošćike (procjenitelje) čak i kamenjem.

Prihod Općine od zemalja vrijedit će oko 16.700 lira, obzirom — kaže se — na visoke cijene radi rata. Nažalost se u zapisniku ne navodi ni količina prinosa ni cijena, dok je normalna cijena izgleda bila oko 12 lira za barilo vina. Ne kaže se niti koji dio prihoda otpada na žitarice, već jedino da je Botteri usmeno kazao, da na žitarice otpada najmanji dio.

Iza toga Bučić predlaže, da se krčmama zabrani rad iza povećerja — i to se prihvaća. Uvedena je globa za one koji ne čiste ulicu ispred svoje kuće.⁹⁾ Uvode se globe za prestupe špekulacije na namirnicama (povišenje cijena, stvaranje nedozvoljenih zaliha, zakidanje na mjeri, prodavanje pokvarene robe),¹⁰⁾ za oštećivanje općinskih šuma.

Zapisnik ove sjednice je potpisao Arneri, subdelegat.

Sjednica Općine od 12. VII 1808. posvećena je pitanju snabdijevanja grada mesom, i uklanjanju monopola, na način što bi se sklopio ugovor s jednim mesarom iz Splita. Zamoljen je politički predstavnik (sub-delegat) da zamoli delegata u Splitu, da interesentima objavi ovu ponudu.

Na sjednici od 21. augusta određuje se dražba sabiranja općinskih zemaljskih prihoda i lica koja će u pojedinim mjestima voditi dražbu. Za Hvar i područje određen je prisjednik Steinbach, vijećnik Bervaldi za Stari Grad s Dolom, Vrbanjom i Vrboskom, Svirćima, Angelini za Jelsu, Pitve, Vrisnik i Zastrazišće, Sibischini za Vis, a ancijan Jelušić Jerković za Gdinj, Bogomolje, Sućuraj.

24. II 1809. diskutira se budžet. Iz rubrike 6 vidimo, da su za čišćenje pjace tada skrbili mesari, pa su u tu svrhu morali čistačima dati po 2 noge od svake životinje, dok su građani bili obavezni čistiti ispred svojih kuća. To bi nekako značilo, da su se mesari jako koristili trgovom, sušili kože na tom mjestu. Ovo saznanje nam daje posebnu sliku o ondašnjem stanju trga. Ta praksa je zabranjena na jednoj od sjednica Općine toga doba.

U rub. 7 govori se opet o groblju. Kaže se da je providur Dandolo potvrdio privremeno utanačenje o ukapanju, koje smo već spomenuli. Providur je odobrio da se u tu svrhu uzme vrt vile Lucić, a vijeće diskutira o kompliciranom načinu plaćanja, koji ovdje nema smisla analizirati.¹¹⁾

Rasvjeta na javnim mjestima još uvijek je neaktuelna — pa Vijeće odbija trošak takve vrste.¹²⁾

Plaće zdravstvenog osoblja (onda se govorilo: polizia comunale) sada su ovako: liječniku 3000 lira, kirurgu 1000, apotekaru (speziale) 460. Nije jasno kako je išlo s ljekovima.

U rub. 15 navedena su tri izdatka, o kojima moramo kazati nekoliko riječi. To je učitelj pjevanja u crkvi u prvom redu. Morao bi logično biti na teret crkve, ali Dandolo odobrava Općini da

ga ona plaća, s tim da podučava svakog Hvaranina i Višanina u pjevanju.¹³⁾ Ovaj trošak doduše bio je i u davna vremena na teret Općine, inače ga Općina u ovim prilikama ne bi bila sebi prisvajala. Postojao je i šef stambene službe (quartiermastro), koji je imao 600 lira, dakle više nego apotekar, dok je šef noćne straže dobivao samo 150.

U rubrici 16 (livelli e censi) nalazimo nekoliko interesantnih podataka o investiturama zemlje. Obitelj Calafati držala je na otoku Sv. Klementa neke zemlje u livel, a na Dobrom otoku močvarnu uvalu (sjevernu), dok su isti kao naslij. Bonini imali livel na Marinkovu. Na trgu je bilo više kuća gdje se još plaćao livel. Machiedovi (Cattinelli)¹⁴⁾ su davali za Borču u Jelsi, tada močvarnu, 4 lire i 6 soldi, Franičevići su držali nešto u Sućurju, pok. Ljubotina¹⁵⁾ u Plažama (Rinaldi), Boglić Raffaelli i Vidali otok Jerolim,¹⁶⁾ Gelineo Bervaldi ložu u Starome Gradu, Raffaelli još komad zemlje, na uglu trga prema Sv. Marku (u blizini svoje kuće, danas Boglić-Božić).

Na istoj sjednici birani su od samog Vijeća »na sreću« zamjenici onih vijećnika i prisjednika, koji su morali otpasti (p. 31), po Dandolovom administrativnom redu od 26. XI 1806. godine. U Općinu je ušlo više lica, kao Jakov Boglić, kasniji načelnik, Dominik Stalio iz Staroga Grada, Marin Zuviteo iz Staroga Grada, dr Anton Milošević iz Jelse, trgovac Andrija Andreis i dr.

Zapisnik sjednice potpisao je novi sub-delegat Grubišić.

U nastavku treditirano je pitanje liječnika, jer se dr Ostoić odrekao radi starosti. Nekog Cavallija se odbija, jer je samo kirurg. Ostoić onda predlaže sina Piera, koji još studira u Padovi, gdje je u bolnici na praksi. Alvis Bučić je mišljenja da se javno oglasi.

Zapisnik od 11. aprila 1809. navodi druge osobe, naime Steinbacha mjesto Bučića, dosadašnjeg pisara. Ta promjena nastaje jer je 16. marta umro tajnik Joakim Marin Jakša.

Iz zapisnika od 15. IV vidi se, da komandant otoka i tvrdave traži da mu Općina posudi drva, dok mu vojna opskrba ne pošalje iz Splita. Svak bi htio da ga ova briga mine, pa se donosi mudri zaključak da se sve »javi sub-delegatu, koji ima auktoritet i snagu« da uzme drva od onih koji ih imaju dovoljno, a to su trgovci Zuan Desecco i Andrija Andreis, pa ih Općina izričito spominje. U to doba ova su dva glavna finansijera u mjestu.

Opaziti je, da je tada zapovjednik otoka teritorijalni pukovnik (pandurski) T. Grisogono, a ne vojni. Francuska vojska bila je radi rata napustila garnizone i otišla pod vodstvom generala Marmonta. Panduri i narodna garda su ih zamijenili.¹⁷⁾

22. aprila određuje se dražba općinskih magazina na pjaci IV i VI, jer je vojska napustila grad, i neke otoke.

13. maja dr Rinaldo Šimunić traži da se ukloni gnjila braceru braće Roić, koja leži na njegovu škveru u burgu i zaudara. Taj škver bi mogao biti širina iza zadružne kuće na obali.

Vidi se iz pitanja prodaje općinskog vina na Visu, da je početkom juna 1809. viško vino vrijedilo 8 lira barilo.

Pandurski pukovnik 10. VI traži ulje za svijeće triju stražarskih mjesta (dva na tvrđavi, a jedno na pjaci), a sve košta 6 soldi na noć. Ovo su lokalne straže što su zamijenile vojsku.

Već smo kazali da je glavni općinski prihod bio od zemalja. Uvijek se za to ponavlja problem rukovanja dražbom za uzimanje u najam ubiranje tih prihoda. Tako su 5. augusta određeni rukovodioci dražbe. Za Stari Grad, Dol i Vrbanj određen je Vicko Gelineo Bervaldi za svotu od 2800 lira; za Jelsu, Vrisnik, Pitve i Svirče određen je Zuan Dančević na bazi svote od lira 600, u Vrboskoj Toma Kačić Dimitri na bazi svote od lira 400, za Zastrazišće sa Plažama Angelini, Martinčević, Lupi, Bevilaqua tamošnji ancijan na bazi lira 2000, Sućuraj do Smrske i Medvidine s druge strane Mate Kačić Bartulović na bazi 1600 lira. U Komiži 1100 lira. U ostalim mjestima bila je dražba već obavljena.

Na otoku je bilo nereda, pohoda pobunjenika, koji su se okomljavali na liberalne, prijatelje Francuza, ali su vršili kod toga svakojake izgrede.

Iz zapisnika sjednice od 1. IX vidi se, da se Općina, pod predsjednikom P. Ivanišević iz Staroga Grada, opire nekim opterećenjima, što bi joj htjeo nametnuti komandant austrijske kanonijere br. 14 Lehenstein, pozvane od samih građana, da ih zaštiti od ustanika.

5. septembra Općina raspravlja o trošku koji je nastao kad su u grad došli naoružani ustanici. Posuđeno je tada kod imućnijih građana novaca, da bi se ovima moglo pružiti hrane i pića.

Ovi ustanici su se pojavili u više navrata nakon povlačenja Francuza, sa izgovorom da ih istjeraju. 16. augusta su ušli u Hvar i vršili izgrede.¹⁸⁾ Sredinom oktobra npr. pojavila se ovakva grupa iz Staroga Grada u Jelsi,¹⁹⁾ sa pretekstom da ide tjerati neke Francuze sa istočnog dijela otoka (Plame), ali se nakon izgreda u samoj Jelsi vratila doma. Bila je predvođena od Zorzi Vranjicana Šimunovog i od popa Vlahovića sina Zanpaolova.

U ovakvom štimungu, makar je u luci ležala topovnjača kapešana Lehensteina, ne trebamo se čuditi da je dolazilo do panike.

U decembru — kad je opet nastalo smirenje — Općina prodaje svoje prihode u žitaricama iz Staroga Grada, Zastrazišća i Bogomolja. Vidimo da je žito 11 lira po kvartu, a ječam 6, dok sočiva ima beznačajno malo.

U tvrđavi su bili dobrovoljci, koji su sačekali povratak francuske vojske 16. I 1810.²⁰⁾ Mora da se radilo o improviziranoj obnovi narodne garde, nakon povlačenja Austrijanaca. Svakako sub-delegat 9. I 1810. traži da Općina s tog naslova plati Dominiku Stalio 434 lire. Stara je praksa da je politička vlast pod Francuzima nastojala što više izdataka prebaciti na niže organe, na općine.

11. II 1810. konstatira se, da je grad 6 mj. bez liječnika, i misli se da je to radi male plaće, pa se od pisareve plaće (koja se valjda ne isplaćuje) određuje 1000 lira, da liječniku bude usve 4000.

11. III održava se sjednica u novom političkom režimu Dalmacije, u sklopu Ilirije. U instestaciji službenih spisa otpada »Regno d' Italia« kojemu je Dalmacija do tada pripadala, otpada talijanska zastava, a zastava Dalmacije postaje francuska trobojnica.

Međutim nije u ovom kodeksu unesen zapisnik o instalaciji novog vijeća.

Inače općinski red je još uvijek isti. Iz zapisnika se vidi da je načelnik Jakša već 2 godine odsutan, ali se ne kaže gdje. Sigurno u Visu, gdje je njegovoj obitelji težište interesa.

Budžet se sastavlja i dalje po stereotipnim rubrikama.

U toku diskusije vidimo, da putovi nisu popravljani, jer stručnjak iz Splita nije došao. Ali morat će se urediti cisterna na trgu, u dvoru, u vrtu Lucić, i na mostu na putu za Milnu.

Glede čišćenja trga vidi se, da se smetlar odrekao, jer se nitko više ne zadovoljava volujskim odnosno ovmovim nogama, pa predsjedavajući Sibischini predlaže, da se te prestacije pretvore u novac, a da se odredi 8 soldi po svakom volu i 2 po svakom ovmu. Osim toga predlaže da jednom mjesečno (valjda temeljito) čišćenje plati Općina (8 lira svaki put).²¹⁾

Rješava se da Općina plati nivel za vrt Lucić, koji je još uvijek predviđen za groblje.

Sanitet (tj. lučka uprava) je na teret Općine, pa se plaća kancelara 600, asistenta 360, nadzornika 300 i zamjenika 90 lira.

Iz jednog dodatnog zapisnika vidi se, da Općina za austrijske invazije nije pobirala svoje prihode, nego je za to bio zadužen kantonalni (kotarski) blagajnik Vičenco Botteri, koji je plaćao službenika. Dekretom od 4. XII 1809, »nakon što je podignuta slavna zastava« (tj. francuska), Općina je opet uspostavljena.

Vidi se nadalje, da je država dugovala Općini 16.000 lira.

Na istoj sjednici se mijenjalo 3 vijećnika i 2 prisjednika. Predsjedavajući Sibischini kaže da ima štete time što zamjenjuje načelnika, jer su mu prihodi mali i ne može vršiti svoj zanat advokata II klase. Traži da se imenuje drugi, imućniji čovjek.

Zapisnik je potpisao vice-delegat T. Grisogono.

15. III ovjeravaju se računi. Tu vidimo da je Ivan Vučetić izvršio tri putovanja krišom od austrijske topovnjače. Preveo je u Split delegate, koji su išli tražiti zaštitu od »briganata sa sela«, koji su prijetili da će se vratiti. Isto tako je data naknada delegatima, ali im se ime ne spominje.

Odobrava se i trošak za ishranu ustanika, koji su prijetili ako im se ne dade kruha.²²⁾

Plaćeno je kvartirmeštru (šefu raspodjele stanova i nastamba za vojsku) Alvisu Corner 500 lira za popravak samostana Sv. Do-

minika i kuće Doimi (nisam ovu kuću individuiraó), da posluže kao kasarne.²³⁾

Plaćeno je trgovcu Disecco za drva što ih je predao pandurima u tvrđavi. Također je plaćen prenos nekog materijala sa tvrđave Napoleon.

9. V 1810. Grgur Bučić dobija dozvolu da ide na Rijeku i Trst, a zamijenit će ga kao tajnika brat Petar. Mi tada neko vrijeme imamo manje lijepi, produženi, ali isto tako čitljivi rukopis ovog zamjenika u našem kodeksu.

Na sjednici od 15. IV pojavio se načelnik Jakša nakon duge odsutnosti.

28. X rješava se budžet za 1811. Troškovi su preračunati u franke. Novost je u ovoj sesiji pitanje javne dobrotvornosti. Vidi se da je Hvar već imao »Kuću milosrđa« (Casa di carità), koja se uzdržavala sama.²⁴⁾ Osim toga Općina je uzdržavala nahočad. Međutim — sve to izbija iz diskusije — Dandolo je naredio stvaranje kuće za nahočad u Splitu, pa Općina ne razumije zašto se opet od nje traži uzdržavanje. Zaključuje se da će se nastaviti kao prije: predat će se nađenu djecu jednoj ženi i plaćati 10 fr. mjesečno do 7-me godine života, i 10 fr. u času predaje. Vidi se da se po iskustvu računa sa šestero nađene djece godišnje na čitavom području Općine (još uvijek Hvar i Vis).

Iz rub. 14 proizlazi da je Hvar smatran utvrđenim mjestom (piazza fortificata), pa za to ne snosi trošak prostorija koje koristi vojska.²⁵⁾

Također se vidi, da Općina čuva kasarnsko pomješće za 100 ljudi. Iz diskusije o plaći kvartirmeštra proizlazi, da u to vrijeme Hvar ima manje vojske nego li ranije.

Za ishranu zatvorenika određuje se 12 i po soldi na dan, i predviđa 100 fr. na godinu. Za popravak tamnice 600 franaka, a za uznika 184.

Za pučkog učitelja određena je plaća od 429 fr. i 91 za najam prostorije.

Iz obrazloženja troškova vidi se, da su opć. prihodi još uvijek oni od dobara (u naravi, liveli), a malo globe, taksa, polovica trošarine (odobrena od Dandola 10. II 1808), i 10 para na direktne dažbine.²⁶⁾

Općina potražuje od kolona za 1808. i 1809. 3000 franaka, a od provincije i vojske 16.000 lira. Općina bi — kaže se — kad bi inkasirala ove svote popravila put, most u Milni, cisterne, sat, uredila novo groblje.

Zapisnik je potpisao Venier v. d. sub-delegata.

Na sjednici od 8. II 1811. raspravlja se saopćenje ancijana iz Gdinja, da vino iz Plaže (Smrske) valja prenijeti u selo, da ga ne bi odnijeli gusari. Općina pristaje na taj trošak. ukoliko se ne proda na licu mjesta za 10 lira barilo.

19. juna uprava rješava da A. Corner, kvartirmještar, uzme ključ »dokinute« crkve Sv. Roka, od onog koji bi taj ključ imao i u nju smjesti sijeno, jer drugog suhog magazina nema. Dakle ova crkvice, što u bijednom stanju leži nasuprot Sv. Marka, bila je u to doba već određena za spremište.

17. augusta uprava se opetovano vraća na općinske prihode, koje ne uspijeva na dražbi unajmiti na 3 godine. Odlučuje, ako još jedan pokušaj dražbe ne uspije na bazi 12 lira po kaci, da će lokalni ancijani biti utjeratelji, i da će se osnivati na redovitu pro-cjenu.

Zadnji akt Općine Dandolovog sistema registriran je u zapisniku od 14. XII 1811. i nosi broj 438. Kroz sve to vrijeme Općina u Hvaru teoretski je upravljala Hvarom i Visom, ali mi smo vidili, iz sadržaja analiziranih zapisnika, da se njena briga sve više svodila izvan gradskog djelokruga, a to su bili prihodi od zemalja po čitavom otoku. I mi ćemo vidjeti u nastavku, da će Općina grada Hvara, i nakon uvadanja novih manjih općinskih jedinica, pokušati postići priznanje prihoda i sa onih zemalja, koje će ostati izvan njenog novog smanjenog djelokruga, gerirajući se u tome kao neki feudalac, a ne kao administrativni upravitelj javne imovine. Ona je to u starom režimu i bila. Od časa kad je grad dobio investituru vladanja čitavim otokom 1278. godine. Ljudi tog kova nisu tako lako shvatili novi duh i novi karakter javne uprave.

Pod nadnevkom 16. II 1812. imamo zabilježen akt nove Općine, ustrojene na osnovu Napoleonovog dekreta od 15. IV 1811. (v. Pri-lozi povijesti otoka Hvara I, str. 122). Taj akt međutim nije prvi akt novog uređenja, niti akt instalacije (kao što su dekreti Dandolo-va na početku ovog kodeksa), već nosi broj 98, a odnosi se na budžet. Budžet je bio onaj teški problem Općine, koji je neminovno tražio saziv Vijeća. Ostalo je možda moglo ići i bez saziva.²⁷⁾

Uz novo općinsko zastupstvo nalazimo i novu terminologiju. Novi načelnik (sada sindaco) je Jakov Boglić, a prisjednik (sada: supplente, a ne više savio, odnosno savii) Markantun Raffaelli, dok su vijećnici: Petar Sibischini, Anastasio Barić, Sigismund Raffaelli, Marin Gazzari, Frano Kasandrić, Luka Roić, Justin Bučić, Rinaldo Simunić, Alviz Bučić, Piero Calafati, Vincenco Jakša (bivši načelnik), Šimun Marinković kirurg.

Mi pred sobom nemamo više Općinu otoka Hvara nego grada. Tome odgovara i sastav Vijeća, pa su otpali pripadnici novih vanjskih općina. Drugi važan momenat je ponovo osiromašenje prihoda, jer grad Hvar neće naravski moći sačuvati agrarni posjed Općine izvan njegovog područja. To će stvoriti u samome budžetu veliku prazninu, jer se troškovi neće smanjiti. Dosadašnji troškovi Općine odnosili su se uglavnom na grad, a pokrivali su se prihodima sa Hvara i Visa. Novi sistem administrativnih općina — a to ne vrijedi samo za Hvar — dovest će naravno, ali postepeno, do

novog fiskalnog budžetiranja. Svakako stvar općinskih dobara izazvat će polemike, a kasnije — bar za neke teritorije kao npr. Šćedro — i dugogodišnje procese.²⁸⁾

Pitanje prihoda i ovog netom spomenutog problema tretiralo se već i na toj sjednici, pa tako doznajemo da je Općina 1811. imala od svojih dobara prihod od 5900 franaka. To će biti bio zadnji put.

Da bi se dakle doskočilo praznini koja nastaje gubitkom dobara, a predviđajući i povišenje troškova (jer je francuska uprava, naravno, modernizirajući život, a i radi rata, bila uvijek skuplja), predlaže se ubiranje daće na uvoz (octroi), i to na vino, ocat, rakiiju, likere, tjesteninu, rižu, volove, ovce, telad, krave, koze i ovce, a onda mast, slano meso, šunku, kobasice, slanu ribu, sir, ulje, narance, limune, suho voće. Tu taksu je vlada dozvoljavala, pod uslovom da ne bude udarena na žitarice. Sa nizom navedenih namirnica nije se moglo računati (uvoz vina?), pa se predviđalo da bi ova daća mogla dati usve 500 franaka.

Naravno, troška za pomorsku rasvjetu nema, jer je inače tada na čitavom Jadranu nije bilo (osim u Ankoni 1808 — op. ND).

Općina je u pogledu školstva plaćala samo najam lokala, dok su na ime plaće učitelju roditelji morali davati 3 odnosno 2 franka.

U čl. 5. govori se o groblju.²⁹⁾ Konstatira se da Općina nema nikakav »lokal«³⁰⁾ zгодan za groblje, pa se traži crkva Sv. Nikole, koja pripada državi. Konstatira se još da bi u crkvu trebalo jedino donijeti zemlje, jer je s unutrašnje strane čitava srušena od vojske, koja je gradila jednu bateriju tim materijalom. U tom smislu upućen je prijedlog vladi.³⁰⁾

Općina odlučuje istom prilikom da se zadrži u službi Marin Ančić, koji od 1774. upravlja noćnim i sanitarnim stražama, a ima plaću od samih 76 franaka godišnje. Ovo je vidljivi primjer ondašnjih nejednakosti.

U više prilika smo rekli, da je francuska uprava u Dalmaciji za naše ondašnje prilike bila preskupa, a to se vidi i iz popisa zaoostalnih plaća na Hvaru (v. i: »Moderne administrativne općine na Hvaru« u »Prilozi I«, 1959, str. 122), gdje tajnik potražuje 6 mjeseci, liječnik 3 mj., kirurg 6 mj., apotekar 5, kvartirmeštar 10, učitelj 6 itd. Ovakvo stanje bilo je pod Francuzima u Dalmaciji generalno, slično kao u općinama u predratnoj Jugoslaviji, jer ova općinama nije uopće osigurala prihode.³¹⁾

Konkluzija je bila, da su 1812. troškovi za 3800 franaka veći nego li prihodi, pa je trebalo uvesti namete. Tako je predloženo 25 centi na 1 barilo vina na malo u gradu, što znači da se predviđalo 1600 barila godišnje, ili 10 vagona. Cifra zaista izgleda velika, ali valja računati garnizon i veliki broj brodova, koji su se zadržavali u Hvaru i snabdijevali.³²⁾

Ponovo se izlaže problem općinskih dobara, koja, kaže se, daju Općini 6, 8 ili 9-ti dio. Grad Hvar nastoji spasiti za sebe sva

dobra na otoku, što je očevidno nemoguće, ali gubitak je teško pregoriti. Vrijednost, po prihodu, tih dobara, vidi se po slijedećim ciframa utvrđenim za davanje u zakup: dobra sa područja Hvara 1488 franaka, ona Staroga Grada, Dola, Vrbanja 747, Jelse, Pitava, Vrisnika, Sviruća 184, Sućurja 450, Visa 1305, Komiže 511.

Ovaj općinski zapisnik potpisao je Smirić ovako: »Smirich sub-delegue«.

Općina dakle insistira na svojim dobrima. Tako 3. IX upućuje podnesak generalnom guverneru, u kojem u čl. 1. govori o tom problemu. Navodi se čudni argumenat, npr. komunalni statut, jednu dukalu iz 1466. i sl., što sve dokazuje prava i funkcije komune u ranijem poretku, koji je novim stanjem putem zakona dokinut. Sredovječna je naime komuna sada svedena na 7 novih administrativnih jedinica, od kojih ju je svaka, na svome području, patrimonijalno naslijedila. Citira se i pozitivne propise, naime čl. 114. dekreta o osnutku općina, ali posve krivo i neadekvatno. U ovoj se argumentaciji osjeća smiješni duh nekog provincijskog feudalizma.

Na kraju se kaže, da je svota od 5900 franaka već unesena u budžet, dok je sub-delegat odredio drugačije, pa se protestira. Ipak se predlaže naivni kompromis, po kojem bi Hvar zadržao prihode s otoka Hvara, odbiv one sa Visa.

Iz istog podneska, kojim se u nastavku traži priznanje nekih troškova, vidi se da je hvarski garnizon brojio 400 vojnika, a da je dnevno po 100 ljudi kulučilo na fortifikacijama.³³⁾

Dne 11. XII 1812. sastavlja se budžet i općinske agrarne prihode unosi sa franaka 1429 umjesto 5900. Unosi se i 300 franaka za popravak obale.

Govori se i ulozi liječnika, bez kojeg stanovnici, u velikoj većini radi bijede, loše hranjeni i ložirani, ne bi mogli zdravstveno opstojati. Ipak se radi krize sa prihodima plaća liječnika snizuje sa 2000 na 1400 franaka godišnje. Inače i ovdje vidimo svu teškoću prilika. Liječnik je sa 2000 franaka koštao više nego li je Općina dobijala prihoda sa svojih zemalja Općine Hvar i Općine Sućuraj skupa. Vidi se iz zapisnika, da na otoku nema drugog liječnika ali — kaže se — da će ovaj gradski liječnik liječiti svakoga badava tko dođe u grad. To je kako se vidi puka fraza, jer je, osim iz najbliže okolice, put u Hvar bio veoma tegoban.

Unoseći prihode sa zemalja sa područja samog Hvara (Brusje i Grablje) u budžet Općina kaže da ne želi prejudicirati svojim pravima, na zemljama bivše komune, koje ona još uvijek smatra svojima.

Iza toga donesena je duga trošarinska tarifa.

Zapisnici postaju sve rjeđi.

U januaru i februaru 1813, zadnjoj godini francuskog vladanja, vijeća se o novom budžetu.

I tu vidimo najprije nešto što po današnjem stanju ne bi očekivali. Budžet je naime premašio 11.000 franaka. Ali je naknadnom odlukom vlade reduciran na ispod 10.000. Izdaci će se alimentirati daćom zvanom octroi (»dazio consumo« koju smo već vidili), pa se u tekstu unosi i tarifa, o kojoj je ranije već bilo riječ. Naknadno je, 23. aprila, određena komisija za utvrđivanje zemljarine, prema dekretu guvernera od 7. I 1813. Ova nije mnogo nosila, ali za to octroi je predviđen bio za 2100 franaka, a taksa na mjere i težine 4000 itd. Te godine su začudo od Komijije za likvidaciju isplaćeni zaostaci plaća od nekoliko godina (v. još »Prilozi povijesti otoka Hvara I«, str. 125, nota 10).³⁴⁾

U budžetu te godine novost je stavka za nacionalnu gardu. To je pomoćna vojska, o kojoj smo već nešto kazali, a koju su Francuzi htjeli imati u svakom mjestu, ali nije nikada odgovorila svrsi, niti je bila dotjerana njena organizacija. O tome je inače malo pisano, ali dokumentacije ima mnogo. U Hvaru se još sjećaju nekih anegdota iz vremena kada su ljudi ovu formaciju uzimali više manje šaljivo.

Jedna druga novost u budžetu su 600 franaka za miraz »jednoj poštenoj djevojci«.

Inače vremena se odražavaju na prilike u Hvaru. Dne 22. II sub-delegat Smirić veoma patetičnim riječima poziva Općinu da pomogne vojsci, a načelnik Boglić usvaja i predlaže, da se pozovu u Hvar ostali načelnici otoka, i da se odluči zajedno.

Vidi se da je sastanak održan 25. II i da je odlučeno dati dva opremljena konja, tj. 210 franaka usve.

U budžetskim stvarima htjelo se u Zadru doći do neke ažurnosti, pa se to odrazilo naravno na Hvar. U sjednici od 23. VI započela je rasprava o budžetu za 1814, koji je sličan lanjskome.

U daljnjim sjednicama rješavalo se pitanje općinskih dugova, među inim i šteta-nastala od ruskog bombardmana 1807. godine.³⁵⁾ Također potraživanje učitelja don Antuna Ruževića, koji je dao ostavku, jer nije bio dugo plaćen.³⁶⁾

Ali onda, iza 1. VII 1813. nema sjednice do 18. II 1814, a tada smo u sasvim novoj situaciji.³⁷⁾ Sva su lica ovog našeg kaleidoskopa ista, pa i sub-delegat Smirić, s tom razlikom što on sada već predstavlja austrijsku vlast. Iz spisa se promjena ne vidi, već samo realnost stanja. Budžet pada od gorenavedene svote na samih 3800 franaka.

U sjednici od 28. VI rješava se o davanju u najam »zidine sa cisternom koja je služila kao vojna bolnica«, i traži se otvaranje gimnazije.

U sjednici od 5. septembra izabire se konte Alvis Ghericeo da u ime Hvara obavi poklonstvo caru i čestita što je opet ušao u posjed Dalmacije.

13. februara 1815. sjednica za budžet. Markantun Raffaelli zamjenjuje načelnika.

Financijsko stanje, veoma skučeno, je ovako: prihodi 1728 fr. a troškovi 5399, radi toga što je trošarina postala državni namet. Moli se za pomoć vladu i radi »siromaštva kcje je nastalo uslijed francuske vladavine«.

U zapisniku je opet pauza od tačno godine dana, jer prelazimo odmah na sastanak Općine od 14. II 1816.

I ovog puta je Općina sazvana iz protokolarnih razloga. Imala je naime da izabere 3 birača, koji će zajedno s ostalim općinama otoka izabrati trojku, iz koje će biti biran delegat, da uđe u delegaciju caru Francu I. Općinski zakon Austrija nije mijenjala do 1822,³⁸⁾ ali je sastav vijeća donekle izmijenjen. Mi u njemu nalazimo dra Ivana K. Machieda, koji nije do tada sudjelovao u radu Općine, ali je za vrijeme Dandola, kao član Apelacionog suda u Zadru, bio jako aktivan, i dao Dandolu više naprednih sugestija za reforme.³⁹⁾ Kasnije ga nalazimo na Hvaru, vrlo kratko kao sub-delegata (1810) ali nam brzo izgleda ponešto umoran i razočaran, jer je bio istinski liberal i vjerovao u Dandolove reforme. U trojku su na kraju izabrani Machiedo, Marin Gazzari i načelnik Boglić. Kako je pak dalje išlo, tko je u Beč poslat u ime Hvara, nije razvidno iz zapisnika.

Dne 12. VI održana je sjednica radi budžeta. Ovaj je put stanje još gore. Troškovi iznose 4349, a prihodi 2906, pa je deficit 1443 franka, ali se tu uračunava i deficit iz 1816. godine.

Na poziv sub-delegata Smirića (interesantno je da Austrija tri godine nakon povratka u Dalmaciju ima još personal iz doba Francuza) diskutiralo se o deficitu katedrale. Sub-delegat naime piše, da uprava katedrale ne javlja kako kani pokriti svoj deficit, a Vijeće mu odgovara ovo: da se trošak za katedralu pokriva iz desetine biskupa i kaptola, koja je inkamerirana kao prihod. Općina predlaže zato da vlada odvoji jednu svotu od te desetine koju ubire, te da time pokrije deficit. Dalje kaže Općina, da nema zakona koji bi obavezivao biskupa da doprinese, već da je to stvar biskupove volje, ali da je kanonski propis, da sve ono što ne služi uzdržavanju biskupa ide katedrali i siromasima. Na kraju kaže, da Općina nema sredstava, jer je u deficitu. Općina bi samo u nuždi udarila posebni namet, iako preko volje, jer narod još trpi posljedice epidemije, loše ljetine i zastoja uslijed kuge na kontinentu i troškove s time u vezi (sanitarne straže su mnogo koštale). Na kraju Općina citira Zakon od 30. XII 1809, prema kojem općine na području jedne dijeceze imaju u ovakovim slučajevima skrbiti, kao što i svaka od njih za svoju župsku crkvu u svom sjedištu, pa predlaže da se vlada pobrine u tom smislu.

22. II 1817. opet se rješava budžet za tekuću godinu, ovaj put u forintama. Stanje: troškovi 1731, prihodi 1095, deficit 635 forinti.

Idući zapisnik je onaj sjednice od 12. I 1818. opet radi budžeta. Zanimljivo je da se opet računa u francima, valjda zato, jer se obračunavaju stara potraživanja u toj valuti.

Budžet se pokriva time što vlada odobrava 3434 forinta iz trošarine, na način da se prihodi i rashodi izravnavaju sa 5910 forinti.

U Hvaru je sada vladin komesar ranije funkcioner Smirić, koji ne nosi više titulu sub-delegata. Opaža se također, da od pada francuske vlasti mnogo manje vijećnika sudjeluje sjednicama.

Sjednica se saziva još 20. I 1818, da bi se dalo razjašnjenje na neke upite vlade u pogledu budžeta. Tu nalazimo nekoliko podataka za prilike u gradu. Kao uvijek, obiluju cjepidlačenje, upiti od malog značenja. Ali i kroz takove provejava po koja zanimljivost. Tako se objašnjava zašto II sprat općinske kuće nije unajmljen. Odgovor je dug, a sastoji se u suštini u tome, da je kuća ostavljena na uživanje Anastaziju Bariću, koji je korisnik stana od kada je bio kancelar pod starim režimom (komunalnim), star čovjek, a sada je čuvar »starog arhiva rečenog komunalnog«. Dalje, u točki 4. dokazuje se, da je vladina palača (srušena koncem XIX v. nažalost) općinsko dobro. Iz spisa vidimo da se stari arhiv čuvao ispod velike dvorane.

U našem kodeksu se nalazi još samo jedan zapisnik i to onaj sjednice od 30. maja 1818, sazvane na zahtjev vladinog komesara, radi otkupa terena za groblje.

Tu vidimo da je 26. III 1817. konstituirana komisija, da bi uređila groblje na položaju bivšeg Augustinijskog samostana Sv. Nikole, a da se radilo o trošku mletačkih lira 7925. Raspolagalo se samo sa 1440 lira, a za ostalo se kanilo moliti vladu.

Sad se međutim hoće urediti groblje nedaleko crkve Sv. Frane, gdje bi trošak iznosio forinti 3376 tj. lira 16.880. Općina želi najprije otkupiti teren, i zato treba 159 forinti, ali ih ne nalazi.

Stanje finansija Općine ne može biti lošije. Vidi se da je stanje pučanstva strašno, što se pripisuje ljetini i kaže se da ovaj problem postaje pretežak za grad, čiji stanovnici su u pretežnom broju bez dovoljno prihoda. Tako se odgovara komesaru i apelira na državnu milost.

Druga tačka ove sjednice je izbor liječnika. Uzima se dr Paolo Schiadoni, tada u Izoli u Istri, na preporuku profesora sveučilišta u Padovi viteza Brera, kome se Općina u tu svrhu bila obratila.

Ovim svršava sumarna analiza našeg zapisnika sjednice Općine hvarske. Ona će nadamo se moći pridonijeti povezivanju ekonomske i društvenih prilika Hvarana oko napoleonskih vremena.

m

1) Na drugom mjestu u Historijskom arhivu u Hvaru (skraćeno dalje HAH) imamo dokumente, — 17-18 mali fondovi — koji se odnose na vrijeme prenosa austrijske vlasti na francusku. Na poziv vlade Veliko vijeće je 12. II 1806, kad još Francuzi nisu bili ušli u Dalmaciju, pod predsjedništvom suca-dirigenta Joakima Jakše, izabralo Marina Gazzara i Vičenca Gelineo Bervaldi, da oni dođu sa vladinim komesarima u Zadar i rasprave sve što je za provinciju bilo važno.

Delegati svih komuna sastali su se u Zadru pod predsjedj. primicerija don Frančeska dr Senjanovića, radi sastava izvještaja za generala Molitora, koji je međutim zauzimao Dalmaciju (S. Antoljak, Predaja Dalmacije Francuzima 1806, Rad JAZUO 1952). (Francuzi su zauzeli Hvar 29. III trupama 87-og puka). Oni su također riješili da pođu u poklonstvo vicekralju. Međutim se Gelineo vratio doma i ostavio samog Gazzara u Zadru. Na kraju je Velikom vijeću od dvojice delegata podnesen 29. VI izvještaj, ali se ograničava na općenitosti. Time bi se bile iscrpile sve formalnosti oko promjene vlasti. Ali evo što su naši delegati tražili od Molitora u izvještaju od 14. IV 1806: nakon davanja općenitih informacija, mole potvrdu općinskih prihoda (potvrda privilegija vijeća), nadalje da se sud ne stavi izvan područja Hvara (vjerojatno je bilo govora o novom sudskom sistemu), da u Hvaru bude prvostepeni sud, da u Starome Gradu bude mirovni sud i posada, da u Visu bude mirovni sud, koji bi bio i lučka vlast, traži se osnutak škole (istituto di pubblica educazione), smanjenje uvoznih i izvoznih taksa, što bi povećalo pristajanje brodova i uselj enje trgovaca, a popravilo bi i stanje u poljoprivredi — kako oni kažu; nadalje traže uvadanje pošte, koja je na kopnu već postojala, konzulata u Senju, jer tamo svi Hvarani prodaju vino i kupuju žito, uređenje putova, oslobođenje ribara služanja vojske; predlaže se obnova depozita žita i ulja u fondaku (iz čega se vidi, da je praksa stvaranja stokova bila prestala), kao i mesa; za »kuću milosrđa« moli se dotacija, jer od izložene djece ostaje samo 5% na životu; na kraju se preporučuje uređenje vojnih stanova, jer ih nema, jer je austrijska vojska uništila privatne kuće.

Iako ne bi striktno u predmet spadalo, uporedit ćemo u glavnim linijama ovaj izvještaj sa dva druga, koja su nastali za vrijeme austrijske vladavine, naime 1802. (izvještaj izaslanika Calafati i V. Jakše Velikom vijeću o tome što su rekli grofu Goëssu) i onaj iz 1804. (V. Jakše i Gianbatiste Machieda na jedan upit vlade u Zadru). U prvome se traži škola, s tim da se smjesti na »riva grande« u kući koja služi kao bolnica vojsci (ovih smo dana utvrdili »da je to sadašnja zgrada narodne milicije i katastra), da se inkameriraju mnogobrojni crkveni beneficiji (simplices), koji bi dali 1200 forinti godišnje, a sada ne služi nego svadi jushabenata, traži se unapređenje poljoprivrede i suma, korišćenje hvarske luke, aktivizacija fontika, jer da gramzljivost trgovaca iskorištava građane, izradu novog katastra općinskih zemalja, jer »sada postoji stari veoma konfuzan i radi toga nastaju abuzi«, pravo utroška općinskog novca, investicije na javnim zgradama u gradu i na javnom satu, ustanovljenje krivičnog suda, i na kraju kaže da u gradu nema ni artiljerije ni municije za obranu, pa ni od ustanika (»uomini di mal fare«): u pogledu obrane zemlje traži se omogućenje vlasnicima zemlje da održe kolone u obavezama. Ovdje ima po koja ideja nametnuta modernim prilikama, kao ona o ukidanju beneficija i izradi novog katastra. Inače, sa komunalnog gledišta, briga je uglavnom koncentrirana na sam grad a ne i na ostala mjesta. Drugi spomenuti izvještaj (1804) je zanimljiviji. Tu se nakon traženja mjera za regulaciju voda i putova govori o obradi zemlje. Izvjestitelji zastupaju mišljenje protivno starom reakcionarnom, iznesenom gore (da treba forsirati obaveze kolona), i kažu da najprije valja prestati sa podjelom općinske zemlje (grataie), jer se time uništava šuma, a vlasnici zemalja valja da svojim primjerom pokažu kako se ima raditi, jer »tutto il male deriva dai proprietari, da quali discender deve l'insegnamento, anzi l'esempio, solo movente in affari simili, e che nella maggior parte poco ajuto prestano alla classe rustica«. I zaista smatramo da je tipično za agrikulturu dalmatinske obale i otoka, da vlasnik zemlje — osim časnih iznimaka — nije ničim, pa ni stručnim teoretskim

savjetom, bio kadar sudjelovati u produkciji. Oba izvjestitelja - koji su i na drugim poljima bili aktivni stvaraoci progressa ne samo na Hvaru već i u Dalmaciji - vidjeli su tu činjenicu, koju smo svi mi doživili do zadnje faze izumirućeg kolonata. Na kraju izvještaj predlaže da se od Hvara načini neka vrst depoa (piazza di depositi), koji bi snabdijevao Veneciju i Trst. S tim u vezi - kaže - valjalo bi aktivizirati fondak, od nekog vremena napušten. (To neko vrijeme mora da je bilo dugo, kad njegove prostorije, kako će se u tekstu vidjeti, nisu od kiše mogle služiti ni za stan straže u doba kojim se bavimo). Pisani u »La Dalmatie« (str. 153) kaže, da su peticije Dalmatinaca u to doba bile ucjenjivanje. Mi to sudeći po ovim hvarskim ne možemo reći.

2) More je bilo infestirano gusarima, koji su ulazili u naše nezaštićene luke (npr. Stari Grad), ili sela (Zavala npr.) i odnosili plijen. U jednom izvještaju teritorijalnog pukovnika Celio Cega iz Hvara od 24. II 1807. stoji da ima mnogo gusara. Bila je to opća i konstantna pojava. Erber u svojoj »Storia della Dalmazia« (II, str. 70) kaže, da je bilo na otoku Hvaru dogovora s Rusima. Zato je general Guillet u Hvaru 2. III 1807. izdao strogo upozorenje, da će mještani napadnutog mjesta biti suodgovorni za gusarske napade. Nakon toga su Bogomoljani odbili napad Bokeljskih gusara. Kncem marša pak (isto po Erberu, II, str. 72) bio je odbijen napad na Sućuraj, pa je Dandolo pohvalio Hvarane u »Kraljskom Dalmatinu«. Odlikovani su se teritorijalni pukovnik spomenuti Celio Cega, vicedelegat Vecchietti i mirovni sudac Venier. Dne 29. IV 1807. ruski brod »Asia« napao je Hvar, iskrcao topove na Galešnik, i kasnije bio odbijen ispod Venerande. U proljeće pak izbila je buna u Primorju. To su dakle bili ondašnji uslovi života na otoku. Ovo citiramo radi ilustracije.

3) Taj privremeni popis ne nalazimo nikako, ali se je mogao odnositi najvjerojatnije na produženje dozvole zakapanja u crkvama, odnosno u groblju kod franjevac, koje je prvobitno stvoreno za mletačku mornaricu, kao što je čitav samostan neka vrst zadužbine ove mornarice (Pietro Superanzio, capitano in Golfo, sagradio je današnju crkvu na mjestu stare kapele Sv. Križa 1465). Mi svakako posjedujemo dopis vicedelegata načelniku od 29. VI 1809, koji najprije kaže da je Dandolo donio dekret od 18. I 1808. o stvaranju groblja u roku od 2 godine, pa nastavlja: »In esecuzione quindi a supremi comandi la prevengo, Sig.r Podesta, essere preciso volere di S. E. il Sr. P. Glech entro il corr. anno 1809 siano indeclinabil(mente) attivati questi cimiteri in tutte le comuni che non lo anno fuori dell'abitato, coll'avvertenza che quelle che vi mancessero saranno imprescindibil(mente) trattate nel modo stabilito nell art. V del scuitato Provved. del decreto. Ella perciò si dia il merito di ridur a termine un oggetto si importante e si utile alla salubrità, e dal benessere di questa comune, con disporre tutto ciò che credesse opportuno, e a norma di quanto fu stabilito dal consiglio comunale». Tada je još načelnik u Hvaru bio glavar čitavog otoka, pa bi se moglo pomisliti, da se ovaj propis odnosi na sela izvan grada. Bilo je svakako i to, ali se pismo poziva na Vijeće, a što je Vijeće odućilo vidimo iz teksta. Svakako ova se stvar vukla dugo, i nije bila riješena do 1824. (za Hvar članak N. Dubokovića »Samostan Sv. Marka«, u rukopisu, a za sela: Spisi općine u HAH 1823, 1824, gdje se vidi, da se u Grablju zakapalo u crkvi još u to vrijeme). Simptomatično je, da na poledini akta stoji: 21. 7 1809. »riserbato a miglior opportunità«.

4) To naravno nije velika porušena općinska zgrada, nekad stan kneza i providura, nego jedna druga mala; nismo je našalost uspjeli individualirati putem katastra, jer je u starom katastru desetak kuća upisano na općinu.

Kako je tada mogao izgledati općinski ured vidi se po ovom inventaru pomješa iz 1823, koji se sastojao od: 1 pisućeg stola, 3 klupe, 3 stolca, oklopljenog sanduka kao blagajne, i to je kao namještaj sve, a onda je općina čuvala još siljedeće prototipove mjera, za slučaj kontestacije ili vršenja kontrole: uzorak od kamena kvarte i kvartarole hvarske (kvarta 23,8 lit.), bakreni mletački sić za tekućine (10,7 lit.), hvarski kvartuč (7 dl.), mjera od pola kvartuča, sadetera (vagica), koja označava unče (21,2 deka), za mjeriti kruh, jedna vaga za verifikaciju ostalih vaga, i konačno brončan sat za sat-kule, velika blagajna, bossolo (žara za glasanje), i kutija za izvještavanje oglasa, (Općinski arhiv Hvara u HAH, filza 1824/1825).

5) To su današnji dućani ispod Arsenala, koji nose na pragovima s jedne strane slovo No, a s druge rimske brojke: III, IIII, V i VI – dva prva: I i II su nestali, jer su izmijenjeni pragovi i brojeva na njima nema.

6) Zaista je vrst divljeg luka s Lukavaca izvrednija hrana za blago.

7) Mi smo u nekim člancima (»O Mostiru na Scedru« npr. i u »Topografskim bilješkama« u »Prilozima povijesti otoka Hvara I«) istakli, da je kancelarija upisivala tako neodređene međaše u času kada je netko dobio povlasticu korištenja (investituru) neke čestice, te je bilo očito, da mora nastati abuzus, i povod prisvajanja veće površine.

8) To je moglo lako nastati npr. ovako: 30 motika najviše (maksimum po osobi), a označeni međaš je mogao obuhvatiti i 300; vlasnik je abuzirao nasuprot općine, a njegov kolon je mogao, u tako velikom okviru, nazvati teren drugim imenom, što je moglo dapače biti točno, i zanijekati ga i korisniku investiture (kasnijem vlasniku), i općini kao vlasniku.

9) Oglas općine od 4. II 1808. sadrži 5 članaka. Iz njega se vidi stanje gradskih ulica, obzirom da je zabranjivao prati rublje na javnom mjestu, mesarima bacanje dubra na ulice i prolijevanje prijava vode kroz prozor. Kazna je bila 5, 10 i 20 lira.

Drugi oglas općine – od 3. juna 1808. – je još više karakterističan za prilike. Zabranjuje rušenje obala, odnašanje kamenja sa gradnje mula blizu kućice saniteta (onaj gatić što zatvara mandrač), pod prijetnjom zatvora čl. 3. kaže: »nemmeno sara lecito ad alcuni di fare escavazioni, e smuovere le pietre alle rive di questo porto sotto qualsivoglia pretesto, anco di cercare l'essa da pescar a canna o toгна...«. Spominje se »molo grande denominato fabbrica« – a to je obala Sv. Marka iz XVI v. (v. Bilten II. Hist. arhiva), i »riva sotto la Gabella vicino alla beccaria«, što je moralo biti negdje ispod Burga (Arhiv općine Hvara u HAH. filze 1808/09).

10) Ovaj propis je zanimljiv i veoma demokratski i sadržan je u oglasu od 15. II 1808.: njegov čl. 2. glasi doslovno: »Approdando in questo porto bastimenti con grani o legumi, per ponerli in vendita, non potranno acquistarsi da questi mercanti, se prima detti grani o legumi non si saranno venduti per tre giorni continui al popolo, al prezzo che stabilito venisse: quallora poi li venditori non volessero o non potessero trattarsi nel porto per l'annunciato tempo, ma facessero contratto al ingresso con qualcheuno dei terrieri, il terriere medesimo dovrà vendere al popolo per tre giorni continui, compresi quelli ne quali il principale venditore venduto avesse, al prezzo med.o che essi terrieri fatto avessero con il venditore, salvo pero il compenso per le spesette che venissero incontrate per la portatura e sbarco.«

Pitanje pravljenja kruha, i prodaje vina i ulja bilo je regulirano oglasom od 6. XI 1808. godine. Vinu je udarena cijena od 5 s. za kvartuč, ako je najbolje kvalitete, a 4 slabije. Glede kruha bilo je 10 ovlaštenih pećarica (pancogole), koje su izmjenično vršile ovaj zanat, i to 8 prvih na pjaci, a 2 zadnje u burgu. Cijena je bila utvrđena, a svaki kruh je morao nositi cedulju s inicijalima pećarice. Njihova imena su bila: Bona Fio, Lukrecija Kovačević, Katarina Marchi, Ana Novak, Lucija Arbanasić, Lucija Domančić, Ana Domančić, Lukrecija Padvan reč, Franco, Justina Vuković, Lucija Milošević.

11) Na kraju nije uzeto ovo rješenje, nego mnogo godina kasnije današnje groblje kod Sv. Nikole, dok je Sv. Marko privremeno služio do sredine XIX vijeka, a međutim se nastavilo ukapati u erkvama: to je bilo spomenuto privremeno rješenje (v. matice Hvara u Zupskom uredu).

12) Oglasom od 12. XII 1808. Općina zabranjuje nositi po ulici baklje ili zapaljena drva s ognjišta, radi opasnosti požara, i naređuje upotrebu lanterne, ako je mračno (v. spisi Općine Hvar 1808/1809. Avvisi).

13) Tada komponist kanonik Josip Raffaelli (1867–1843). V. o njemu članak Janke Sanjek u »Prilozii povijesti muzike otoka Hvara«, izd. HAH. 1958, str. 29.

14) Obitelj Machiedo je došla na Hvar (Jelsu) tako, što je Antonio, sekretar generalnog providura u Zadru, oženio Girolamu Cattinelli, unuku Ivana Obradića (v. Pomorstvo, br. 12, 1950).

15) Podpukovnik Petar Ljubotina dobio je 1701. investituru u Pišćeni, koja uvala se nalazi istočno od Dubovice. Ovo imanje prešlo je kasnije u

vlasnost Kasandrić (spis sada u fondu Kasandrić Historijskog arhiva u Hvaru).

16) Ovaj otok je 1497. bio od Općine investiran franjevcima i zvao se tada Rasohatac. Ime izgleda nosi po franjevcu hvarskom plemiću Jerolimu Grifficu (v. samostanski spisi).

17) Austrijanci s njihove strane ušli su bili u Dalmaciju već 26/27. aprila, i zauzeli je skoro svu (v. Pisani »La Dalmatie« i Erber »Storia della Dalmazia«). Ovaj rat dokrajčev je međutim Napoleonovom pobjedom kod Wagrama blizu Beča 6. VII 1809, pa primirjem u Znaimu 12. VII i mirom u Schönbrunnu 14. X 1809.

Međutim su Hvar – kao i druga mjesta Dalmacije – držali mali broj pandura i narodnu gardu. Ta narodna garda bila je kreacija Marmonta (kaže Erber), formirana od građana, na čelu s mladićima istaknutijih obitelji. Za ovu formaciju znamo iz mnogobrojnih dokumenata, da nikad nije došla do prave discipline, niti je bila kako treba odjevena, obučena ni naoružana. Stanje ove formacije u Hvaru 1809, bilo je: 57 strijelaca (fucilieri) i 84 topnika (cannonieri-bombardieri). Prvima je zapovijedao Marc' Antun Raftaelli, a drugima Josip Boglič, a Andrija Vecchietti je bio zapovjednik za čitav otok. Panduri pak bili su vojnički bolji, ali politički nepouzdanji. Njih je bilo 60 (forza territoriale) sa 3 podoficira (v. ista djela, napose pad Klisa kod Pisanja etc.). I tako je sve dobro bilo dok nije nitko atakirao, ali najmanji pritisak je pokolebavao ovu problematičnu vojsku.

18) Ovakva obrana ispoljila se 12. augusta, kad se pred lukom pojavila jedna kanonijera (austrijska), i bila odbijena sa nekoliko topovskih metaka.

Ali već 16. augusta upali su u grad oko 1000 seljaka, i izvršili niz izgređa i šteta, pod izgovorom da tjeraju Francuze, kojih nije od marta više na otoku bilo. Jedan zapis kaže: »si fece altra anarchia simile a quella del 1797« (»Libro di Memorie« Franjevačkog samostana, mali format). Tom prilikom su oštećene neke privatne kuće (nekog Vikarovića i don Nikoleta Bonicelli, koji je vršio funkciju državnog inspektora kulta, dakle bio je osoba povjerenja Francuza za nadzor crkve i popova). Općina da ovo umiri, dala im je servirati jela. Zato se sada na sjednici raspravlja o ošteti. Vladin oglas iz Zadra od 30. I 1810. pozivao je oštećene da prijave štete, pa su trgovci Ivan Disecco i Andrija Andreis u Hvaru s tog naslova prijavili 5160 lira. Iz jedno pisma načelnika se vidi, da je Općina u svoje vrijeme, prije napada bila uputila u Stari Grad tri lica da izvide stvar, ali su ih ustanici zatvorili. Pohod je bio organiziran u Starom Gradu od Stjepana Botteri, Zorza Vranjicana, Petra Politea (ovaj je kasnije postao ugarski baron) te Ante Vlahovića.

Hvarani su da se zaštite poslali tražiti u Split pomoć od Austrijanaca, pa je na njihovu molbu upućena u Hvar kanonijera br. 14, pod kapetanom Lehensteinom, koji je doprinio uspostavi reda. Ali je ovaj sa svoje strane bio radi njegovih zahtjeva izgleda neugodan, pa se Općina i s njime morala boriti.

19) Izvještaj prokuratora Jelse je od 14. X (arh. Machiedo). U spisima Općine hvarske 1824. nalazi se upitnik pretora Općini o Ambrozu Vučetiću pok. Ivana. Tu se pita je li Vučetić izvjesio austrijsku zastavu 1809. i je li se time izložio etc. Općina odgovara da su pobunjenici došli u augustu, izjavljujući da hoće izvjesiti austrijsku zastavu. To da je bilo nepotrebno, jer da je ova već bila izvješena. U odgovoru Općine ne kaže se kada. Mi smo međutim vidjeli da je 12-og austrijska kanonijera bila odbijena, a pobunjenici su došli 19-og. Prema tome se događaj zbio između 12-og i 19-og. Općina još saopćava da su ustanici ušli u tvrđavu, koja više nije bila ni branjena, pa Vučetić nije imao što uraditi. Spis je upućen vjerojatno na osnovu traženja Vučetića, da mu se prizna zasluga.

20) Vicedelegat (v.d.) Ivan Krstitelj Machiedo (1775–1851) 16. I 1810. traži od načelnika da se stavi na raspolaganje slama za francusku vojsku, koja ima stići (»gia vicina ad arrivare«). Načelnik odgovara, da se pretpostavlja da će te godine Hvar proizvesti 3000 libara slame, dok nema sijena. Slama služi stanovnicima za ispunjanje slamarica, a ostalo služi životinjama, ako nema potrebe za kazernažu. Kad, fali slama uzima se »domaće sijeno zvanó košćica«.

21) Sve te mjere nisu ni izdaleka bile dovoljne za održavanje snošljivog stanja čistoće. Francuski oficiri vrše sa svoje strane pritisak na Općinu, i katkada šalju vojnike da čiste, a onda traže isplatu nagrade za njih. Komandant otoka Strunze pismom 12. oktobra 1808. upozorava na potrebu čišćenja trga i obale pred Sv. Dominikom, i svršava pismo ovako: »Monsieur Steinbach (opć. prisjednik), a qui j'ai fait connaitre hier le tout, n'y pense plus sans doute«. Nešto kasnije 29. I 1809. — ultimativno traži, da se trg očisti »do nedjelje«, a da s trga bude uklonjena zemlja i otpaci. Načelnik udovoljava i traži pismom od 27. I, da vojnici (koji na trgu stoje u glavnoj straži) ne dozvole ženama pranje veša oko cisterne, i moli da komandant otoka od svakog zaklanog živinčeta dade dvije noge, kojima se po prastarom običaju nagrađuju čistači (chiarino). (Spisi Općine Hvar, sv. 1808/1809, Spese a carico della comune).

22) V. notu 18.

23) 18. X 1808. Strunze piše podnačelniku Ostoiću: »J'ai l'honneur de vous prier de faire examiner serieusement par des experts les degats que l'eau fait pres du couvent de s. Dominique et d'y faire porter un prompt remede si on veut epargner les fondations du couvent«. Dakle opazio je da voda podkapa ovaj objekt, što je u suštini i dovelo do njegovog današnjeg stanja. Dalje Strunze veli, da bi trebalo ispitati porijeklo potoka koji se stvara na pijaci kod najmanje kiše, i izvršiti popravke, ako se želi izbjeći inondaciju grada i nanos kamenja na trg.

24) Vicedelegat T. Grisogono brine se za nahočad sa mnogo humanosti. Ono što Hvarani zovu »špisdal« bila je »kuća milosrđa«. Na njoj je grb i inicijali Griffica.

Isti Grisogono 15. II piše, da je Ministar rata naredio, da se vojnike što izlaze iz tamnica ne smije podvrgavati dugim marševima, jer oni za to nisu sposobni, nego im valja najprije omogućiti da ojačaju. (Spisi Općine Hvar, HAH, g. 1810).

25) Dekretom maršala Marmonta od 23. IV 1810. stavljene su i hvarske kasarne, među ostalima (Lošinj, Zadar, Knin, Sv. Nikola u Sibeniku, Klis, Norin) pod nadzor Vojnog ženija. Na to načelnik piše 5. juna, da Hvar osim onih u citadeli nema kasarna, nego da su kao takve služile samostan Sv. Dominika, kuća naslij. Stj. Dojmi, blizu obale, kuća co: Jurja i don Antuna Bučić, kuća ex-Bonini na trgu, i dvorana kuće Lupi u Gradu, — koju je međutim Alvis Lupi pok. Šimuna srušio. Osim toga saopćuje, da nema bolnice, da je ranije bila, ali je sada bez krova etc. Bolnica je u vrijeme Venecije bila u kući u kojoj se danas nalazi Narodna milicija na Fabrici. — kako smo nedavno ustanovili, pa je odlaskom mletačke flote u Kotor zapuštena. Za ovaj objekt u spisu općine od 2. VII 1824. stoji: »... il diroccato ospidale appartenente un tempo alla Marina veneta« (Općinski spisi Hvara, HAH, 1823/1824).

U gradu su 4 stražarska mjesta: trg, sanitet (pomorski), citadela i Sv. Nikola radi telegrafске službe. Načelnik određuje službu za sve građane bez razlike, pa nitko ne treba plaćati taksu oslobođenja od garde (spis 8. X 1810, Opć. arhiv Hvara, HAH).

Ovdje ćemo navesti, da je koncem 1810. ostvaren sistem signalizacije dimom i vatrom, između Brača, Hvara (fort Napoleon), Visa i Splita (Marjan). Pravilnik je sastavio kom. mjesto Splita Cressant, a zadužio za organizaciju kapet. Matu Bonačića, komandanta Narodne garde u Milni.

26) Zanimljiv je izvještaj načelnika od 15. X 1810. o dažbinama. Kaže najprije, da ranije u Hvaru nije bilo direktne kontribucije osim crkvene desetine, koja je teretila zemlju. Jedina trgovina je ona vina, što ga otočki brodari kupuju i nose na bivšu austrijsku obalu. Gusari jako otešćavaju ovu trgovinu, pa cijena pada i kvalitet se vina kvari. Industrija ribanja je na isti način otešćana, jer gusari ne dozvoljavaju udaljevanje i ribanje oko Visa. Davanje šestine prihoda zemlje — kaže — nije porez, nego »dominikalni prihod«. Prava carina bila je 30-tina, na uvoz i izvoz. Imala je Općina k tome i malu taksu na meso (beccaria). Daća nazvana »dogana« bila je devanje desetina ulova ribe sa Hvara i Visa. Iza toga je dolazio tzv. »agjuinto« (dodatak), koji je povisivao 30-tinu i taksu na meso za 1/3. Dotatak je išao eraru. Tzv. novi porez (nuova imposta) se ostvarivala u korist erara u času prodaje slane ribe, i to 2 lire i 6 soldina za svakih 1000 skuša, i 1

liru i 6 soldina za 1000 sardela, i 12 soldina za svaki baril gavuna i girica. Bilo je i abuzivnih tereta, nametnutih od providura, pa su bili za Hvar uknuti terminacijom Sindika inkvizitora od 29. XI 1749. U pogledu sadašnjih tereta, kaže, da je 30-desetina i taksa na meso prešla u ruke erara, a »dogana« uknuta. Stanje tereta uopće je ovo: 30-desetina u prilog erara, ali sad zahvaća i žitarice, što je silan teret: Hvarani samo za ovo plaćaju 9.000 franaka godišnje. Pa i današnja tridesetina se plaća na sve vino, dok ranije producenti nisu plaćali. Trošarina (dazio consumo) ponavlja opterećenje grada na sve namirnice – i na žito. Nedavno je uvedena tarvarina (erbatrica). Uvedena je i taksa na uvoz blaga (2 fr. 55 cent. za volove, 38 cent. za ovce i 51 za koze), čime je opterećenje veće, nego li je bilo sa mesarionom (beccaria). Konačno dolaze vojni tereti, koji su jako teški. Nedavno je – kaže se – uvedeno obavezno davanje desetina na otoku pečenog vapna za vojne svrhe. K tome svi oni koji su oslobođeni od službe u narodnoj gardi – (između 18 i 50 godina) moraju plaćati taksu oslobođenja. Na kraju se kaže, da je veoma teško snošen prisilni zajam (imprestanza forzosa) od 10.000 franaka. Ističe se, da treba uočiti raskorak između starih daća, svih u prilog Općine, i današnjih teških, od koji samo pola trošarine grada Hvara ide Općini.

27) Svakako instalacija nove Općine grada Hvara uslijedila je kad i one ostale na otoku, koje su bile stavljene u život 30. i 31. XII 1811. (v. Prilozi povijesti otoka Hvara I, izd. HAH, 1959, 122).

28) Između Općine Hvar i Općine Jelsa, za odlomak Pitve, vodio se dugogodišnji proces radi posjeda ovog otoka, što ga je Hvar smatrao zajedničkim, a tako i druge Općine otoka: parnicu je dobila Jelsa. Tek 5. VI 1812. Općina je dobila pečat: MAIRIE DE LESINA PROVINCES ILLYRIENNES. Na proglasima se Ilirija naziva: DRŽAVA SLOVINSKA. To je prva službena primjena slavenskog imena u službenoj teritorijalno-administrativnoj terminologiji uopće.

29) Ovo je pitanje dugo ostalo neriješeno. G. 1817/18. bila je vođena intenzivna aktivnost oko rješenja (v. Općinski arhiv Hvara), ali je sve svršilo s provizorijem kod Sv. Marka, a na kraju je – ali tek sredinom vijeka odabran položaj Sv. Nikole. Tih godina je poduzeta akcija, da se i u selima dokonča »barbarski način« zakapanja u crkvama, naime u Brusju, gdje je groblje iz 1818. i Grablju.

30) To je tzv. batterie de gauche (kasnije Andreas Hofer) na križnoj punti, i ona na Sv. Venerandi.

Povod učvrćenja prve i adaptacija druge u tvrđavicu bila je pojava engleske korvete 18. III 1811. (v. Erber: Storia della Dalmazia, IV, str. 22).

31) Za ilustraciju prilika, čemu ima da služi čitav ovaj članak, navest ćemo slučaj A. Cornera funkcionera, inače mletačkog patricija, koji je nakon pada Republike ostao u Hvaru. On kao mnogi drugi službenici traži mnoge mjeseci plaće, jer Općina, pa ni provincijska uprava, nisu bili u stanju snositi teški teret novog administrativnog reda i vojnih potreba. Tako Corner, u pismu od 20. XII 1810. piše »che tanti giorni e che non o un soldo, che peggio d'un cana da caccia fatico per procurare un onesto alimento alle mie creature«. Načelnik u jednom pismu odgovara Venieru subdelegatu, da se čudi što Venier intervenira za Cornera, kad mu je on sinoć usmeno kazao da općina nema novaca, a da bi i on – subdelegat – najbolje morao znati stanje općinske kase, i njenu neuravnoteženost. »per le grandiose imprevedute spese che sostenne, e continua a sostenere per provvista di effetti di casermaggio e restauri di caserme«.

32) Godine 1853. – mnogo kasnije doduše, ali je još plovidba išla na jedra, pa su vrijedili isti nautički zakoni – uplovilo je u luku Hvara 1551 brod sa 115.000 tona i 10.500 članova posade.

33) 20. XII 1811. vicedelegat traži radnike za dovoz pijeska iz Zračača, i druge za vršenje radova, prema traženju ženijskog oficira – usve 30 – pa načelnik odgovara ovako: «Ella ben conosce, a quanti aggravi sono continuamente soggetti questi infelici abitanti, con le loro vite, animali, barche, effetti, e devo quindi, rispettosamente farle conoscere essere impossibile di più oltre far portare un tale peso ai miei comunisti, e che nella ragione ne la giustizia vuole che siamo ridotti all' estremo della miseria». Dakle teške prilike u svakom pogledu.

23. VIII 1811. intendant saopćava, da je car usvojio odluku o finansiranju kasermaže (kasarnskih troškova), i to za otvorene garnizone trošak snosi Općina 7 cent. (santima) po krevetu na dan, a u to spada Hvar sa 400 vojnika, uz Šibenik sa 160 vojnika, Split sa 500, Milna sa 400.

Bila je tada u Hvaru četa volteggatori (formacija ljudi niskog stasa stvorena od Napoleona) 3-ćeg bat. 3 linijske regimente, i 14 četa 2. art. reg. pješaka. Komandant mjesta je bio Pontheau, a kasnije interinalni Berlio.

34) Na osnovu dekreta generalnog guvernera generala Bertranda od 30. I 1813. o otplaćivanju općinskih dugova.

35) April/maj 1807. (V. Erber: op. cit., II str. 73; Pisani: Dalmatie, str. 164; Novak: Hvar, II izd., str. 195; Bilten 2, HAH, str. 23; Machiedo: Memorie di San Prospero).

Prvia pokušaj Rusa bio je u decembru 1806. (Novak: op. cit., str. 195) ali je odbijen, jer je gen. Molitor uputio s pojačanjima gen. Guilleta.

Ovaj gen. Guillet bio je radi nepravilnosti kasnije od Marmonta destituiran i povraćen u Francusku (Pisani, op. cit., str. 285; »Cenni storici Doimi« u »Il Dalmata« 1886, prijepis u HAH).

36) 25. II 1811. potraživao 16 mjeseci plaće.

37) 9. XI 1813. ušao u Hvar engleski komodoro Hoste (to je onaj koji je potukao u aprilu 1811. francusku flotu pod kapetanom Dubourdieuom), a 23. XI 1813. gen. Knežević (v. Erber: op. cit., IV, str. 68), Dnevnik Doimi, op. cit., navodi lica, koja su na Visu preuzela vlast, pa možemo pretpostaviti da su isti bili i u Hvaru.

38) V. Madirazza: Storia e costituzione dei comuni Dalmati, str. 399.

39) V. Pomorska enciklopedija, sv. 5, str. 59; Prilozi povijesti otoka Hvara I, str. 122. Vršio je i funkciju mirovnog suca te v. d. subdelegata u početku 1810. godine.